

سوالات اصلی و نکات محوری درس 5 ؛ کتاب تاریخ (2)؛ عنوان: تثبیت و گسترش اسلام در دوران خلفای نخستین، پایه یازدهم؛ رشته علوم انسانی؛ دوره متوسطه دوم؛ تهیه کننده: ایرج سوری.

-عصر خلفای نخستین یا راشدین چه دوره ای در صدر اسلام محسوب می شود؟ صفحه 42.
جامعه و حکومتی که پیامبر در مدینه بنیان نهاد، در فاصله سال های 11 تا 41 هجری به دست پنج نفر از جانشینان ایشان با عنوان خلیفه، اداره شد. این دوره سی ساله از تاریخ اسلام را عصر خلفای نخستین یا راشدین می گویند. در این دوره مسائلی مانند جانشینی پیامبر، اداره حکومت، تثبیت اسلام در شبه جزیره عربستان و فتوحات مسلمانان در خارج از شبه جزیره عربستان مطرح بود.

-ماجرای سقیفه و شکل گیری خلافت پس از رحلت پیامبر را شرح دهید؟ صفحه 42.
هنگامی که علی(ع) و بنی هاشم مشغول برگزاری مراسم تدفین پیامبر بودند، گروهی از انصار در مکانی موسوم به سقیفه بنی ساعده، در مدینه گرد هم آمدند تا درباره جانشین رسول خدا تصمیم بگیرند. ابوبکر بن ابی القحافه، عمر بن الخطاب و ابو عبیده جراح از گروه مهاجران، به سرعت در آنجا حاضر شدند و به بحث و گفتگو پرداختند. سرانجام عمر و ابو عبیده و سپس تعدادی از انصار حاضر در سقیفه با ابوبکر به عنوان خلیفه و جانشین پیامبر، بیعت کردند.

-گروه های سه گانه مخالف خلافت ابوبکر را نام ببرید؟ صفحه 44.
الف) نومسلمانان عرب که در سال های پایانی عمر پیامبر اسلام آوردند و هنوز با تعالیم اسلام مانوس نبودند ب) ظهور پیامبران دروغین در واپسین روزهای عمر پیامبر ج) طرفداران امام علی(ع) که وی را شایسته حکومت می دانستند.

-جانشین ابوبکر چگونه انتخاب شد؟ صفحه 44.
ابوبکر اندکی بیش از دو سال خلافت کرد و در واپسین روزهای عمرش طی وصیت نامه مکتوبی عمر بن الخطاب را به جانشینی خود معرفی کرد. عمر بین سال های 13 تا 23 قمری خلیفه بود.

-مهمترین حوادث دوران خلافت عمر را نام ببرید؟ صفحه 44.
فتوحات مسلمانان در سرزمین های مجاور شبه جزیره عربستان بود. وی پیش از مرگ شورایی شش نفره تشکیل داد تا خلیفه را از بین خود تعیین کنند. در این جلسات و گفتگوها عثمان بن عفان به عنوان خلیفه سوم انتخاب شد. وی بین سال های 23 تا 35 خلیفه بود.

-روش خلافت عثمان چگونه بود؟ صفحه 45.
عثمان روش متفاوتی نسبت به خلفای پیش از خود در پیش گرفت. او حکم بن ابی العاص که توسط پیامبر با طائف تبعید شده بود را به مدینه بازگرداند. خاندان اموی تعداد زیادی از آنان را به مقام های حکومتی نصب کرد و صحابه دوره پیامبر ابوذر غفاری و عمار بن یاسر را به دلیل مخالفت با عملکرد وی تبعید نمود. با اوج گیری اعتراضات به شیوه خلافت عثمان مردم کوفه و بصره و مصر در مدینه تجمع و به اعتراض پرداختند. با حمله معترضان به خانه او به قتل رسید.

-دوره خلافت امام علی(ع) را شرح دهید؟ صفحه 45.

با اصرار مردم در سال 35 وی خلافت را پذیرفت و تا سال 40 هجری به طول کشید. امام علی(ع) طبق کتاب خدا و سنت پیامبر عمل می کرد و سران قریش به ویژه اشراف بنی امیه ناراضی بودند. از جمله معاویه بن ابوسفیان حاکم شام که توسط امام علی از مقام خود عزل شده بود به مقابله با او پرداخت. امام علی(ع) مرکز خلافت را برای مقابله با شام از مدینه به کوفه در عراق منتقل نمود. وی به مقابله با سرکشی ها و جلوگیری از جنگ داخلی بین مسلمانان مبادرت کرد و نتیجه ای نداشت و با شام جنگ صفین و با مخالفان داخلی جنگ های نهروان و جمل را انجام داد.

-جانشین امام علی(ع) چه کسی بود؟ صفحه های 45 و 46.

امام حسن(ع). وی در سال سوم هجرت در مدینه به دنیا آمد و ماجرای مباحثه رسول خدا با مسیحیان نجران و نزول آیات تطهیر حضور داشت. پیامبر امام حسن و حسین(ع) را سرور جوانان اهل بهشت و امامان پس از علی(ع) به مردم معرفی کرده بود.

-اوضاع اجتماعی مسلمانان در دوره خلفای راشدین چگونه بود؟ صفحه 46.

پس از رحلت پیامبر، بر سر جانشینی پیامبر در سقیفه بنی ساعده اختلافاتی به وجود آمد. ابوبکر و عمر تا حدودی مراقب بودند عدالت را میان مسلمانان رعایت کنند و گروه هایی از مهاجر و انصار را به سمت های حکومتی رساندند. برخی سیاست های عثمان باعث تشدید اختلاف و اوج گرفتن مجدد تعصبات طایفه ای و قبیله ای گردید. دوره امام علی تلاش شد برادری و یگانگی را به امت اسلامی بازگرداند و با مواضع متعددی روبرو شد. رقابت شام و عراق نیز تشدید شد.

-تحولات اقتصادی دوره خلفای نخستین در صدر اسلام را شرح دهید؟ صفحه 47.

در دوره ابوبکر و عمر درآمدهای فراوانی از سرزمین های ثروتمند فتح شده به خزانه مدینه سرازیر شد. خلیفه دوم این درآمدها را بر پایه مساوات توزیع نکرد ولی همچنان ساده زیستی و سخت گیری به کارگزاران حکومتی بود. در دوره عثمان بذل و بخشش های فراوانی از بیت المال خصوصاً به بنی امیه شد و محدودیت های اقتصادی دوره عمر برداشته شد و تجمل گرایی باب شد. در این دوره اراضی وسیعی از ایران و شام و مصر در تصرف آنان قرار گرفت. دوره امام علی بر اساس مساوات رفتار شد و برخی صحابه و صاحب نفوذان با تضاد منافع آنان به مخالفت پرداختند. امام علی(ع) معیارهای قومی و خویشاوندگرایی و تقدم و تاخر در قبول اسلام را در توزیع بیت المال در نظر نگرفت و فرمودند: تمام آیات قرآن را تلاوت کردم و تفاوتی بین فرزندان اسماعیل(اعراب) بر فرزندان اسحاق(غیر اعراب) به اندازه چوبب ندیدم. طلحه و زبیر از جمله مخالفین این شیوه توزیع بیت المال بودند.

-فتوحات مسلمین در دوره خلفای راشدین در خارج از عربستان را شرح دهید؟ صفحه های 49 تا 51.

شام در این دوره زیر نظر امپراتوری بیزانس بود. در دورها ابوبکر چند بار به شام لشکرکشی شد و در دوره عمر تصرف شد. بسیاری از شهرهای این منطقه با صلح و تسلیم شدن بازگشایی شدند و با حفظ دین خود جزیه پرداخت کردند. در مصر نیز یا با جنگ یا صلح شهرها تسلیم شدند. فرمانده سپاهیان مسلمان عمر بن عاص بود.

-مهمترین دلایل پذیرش اسلام توسط مردم سرزمین های مختلف را نام ببرید؟ صفحه 52.

1. جاذبه پیام جهانی اسلام به همه انسان ها و مبارزه با تبعیض و نژاد پرستی و معیار بودن ایمان 2. اسلام همه را به عمل طبق شریعت سهل و ساده فرامی خواند.

نکات محوری درس

-فتوحات برق آسای مسلمانان در عصر خلفای نخستین از چه جهاتی قابل اهمیت بود؟ سیاسی، اقتصادی و فرهنگی. از نظر سیاسی اعراب کمتر از بیست سال دو قدرت بزرگ جهان آن روز، حکومت ساسانیان و بیزانس را شکست دادند و سرزمین های ایران، شام و مصر را فتح کردند. به لحاظ اقتصادی نیز کسب ثروت زیاد برای اعراب و غنایم جنگی حائز اهمیت بود. و به لحاظ فرهنگی نیز انتقال دستاوردهای تمدن های ایران و روم شرقی و سایر مناطق در شکل یگیری تمدن اسلامی و شکوفای آن نقش مهمی داشت.

-مصر تا قبل از فتح آن توسط مسلمانان زیر نظر کدام حکومت بود؟ امپراتوری روم شرقی یا بیزانس.

-یکی از مراکز مهم دریایی مصر برای بیزانس و تسلط آنان بر مسلمانان در شام کدام منطقه بود؟ اسکندیه.

-مصریان به چه دلایلی با امپراتوری بیزانس قبل از مسلمانان مشکلاتی داشتند؟ مالیات های سنگین و عدم واگذاری مناصب عالی به آنان و بروز اختلافات مذهبی خصوصاً یهودیان .

-در جریان محاصره کدام منطقه شام از عمر خلیفه مسلمانان درخواست کردند برای انعقاد پیمان صلح به آنجا برود؟ شهر بیت المقدس (ایلیا).

-کدام عوامل سبب تضعیف امپراتوری روم شرقی زمان حمله مسلمانان به شام بود؟ اختلافات مذهبی، تفاوت های قومی و فرهنگی و زبانی به دلیل گسردگی سرزمین آنان.